

ПОДАТКОВО-ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

TAX AND ACCOUNTING ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF INDIVIDUAL ENTREPRENEURS

У статті проаналізовано динаміку і структуру видів діяльності, які обрали фізичні особи-підприємці в розрізі кварталів 2022 року. Здійснено порівняння основних аспектів роботи на спрощеній та загальній системах оподаткування. А саме: ведення обліку; первинні документи, які повинні бути в наявності підприємців, для підтвердження понесених витрат або наявності товарів; терміни і особливості нарахування та сплати єдиного податку на кожній групі або ПДФО і військового збору; особливості нарахування ЄСВ в межах мінімального і максимального розмірів та термінів його сплати; види і терміни подання звітності на різних системах оподаткування; обов'язковість застосування РРО. Наведено основні відмінності форм ведення обліку, від попередніх вимог. Для загальної системи оподаткування зазначено документи, які підтверджують види витрат дозволені в податковому кодексі. Зазначено неможливість оцінення результатів діяльності лише за касовим методом, а не принципом нарахування.

Ключові слова: форма ведення обліку, спрощена система оподаткування, загальна система оподаткування, первинні документи, звітність.

Small business is the driving force of the economy. The main part of it is occupied by individual entrepreneurs. In Ukraine, all types of activities are divided into twenty-one sections. In some of them there are from 1 to 7 types of activities, and in one – 24. However, the variety of activities is not related to the number of entrepreneurs who plan to run their business in them. The main sections chosen by business entities in 2022 are trade and information technology. Both activities do not require significant investments. Entrepreneurs are more sensitive to changes in the economy than legal entities, which have formed certain reserves to work in an unfavorable period. Since 2021, there has been a downturn in the economy due to quarantine and subsequent military actions, which has led to a decrease in business activity of business entities. Having analyzed the statistical data, it was found that most entrepreneurs choose the simplified taxation system without VAT registration. This is due to the simplicity of calculating the single tax (or payment of a fixed amount set by local AHs for different types of activities) and reporting, which shows only income without taking into account expenses. The amount of the single social contribution depends only on the minimum wage and the rate of this fee, which has not changed for a long time. Despite the chosen system of taxation, the current legislation provides that reporting is based on accounting data. Therefore, entrepreneurs are obliged to keep records of their activities in an arbitrary or legally approved form. The orders of the Ministry of Finance in 2021 approved the forms of inventory accounting for VAT payers (single tax at the rate of 3%) and entrepreneurs who sell medicines, goods for which a guarantee in use and jewelry. Also, the form of accounting of income and expenses is provided for entrepreneurs on the general taxation system and persons engaged in independent professional activities. The advantages of the general system of taxation for entrepreneurs is the possibility not to pay the unified social tax in unprofitable months, but such a month will not be counted when determining the length of service. Entrepreneurs on the simplified taxation system have restrictions on the number of employees. Regulation of their remuneration for both entrepreneurs and legal entities is the same. In the general system of taxation, the availability of primary documents for their purchase and payment is required to confirm the expenses incurred in the activity. The calculation of the financial performance of entrepreneurs only by the balance of funds on the account is considered incorrect, as it does not take into account the main economic categories – income and expenses.

Key words: form of accounting, simplified taxation system, general taxation system, primary documents, reporting.

УДК 657

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.77-28>

Воськало Н.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та аналізу,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Voskalo Natalia

Lviv Polytechnic National University

Постановка проблеми. Суб'єкти господарювання фізичні особи не зобов'язані вести облік з використанням затвердженого плану рахунків та складанням проведення. З 1 січня 2021 р. відмінено обов'язковість ведення книг обліку доходів і витрат, в яких записувались суми доходів або ще й витрат (якщо підприємець був платником ПДВ) за день та узагальнення за місяць, квартал і рік. З 2021 р. вони ведуть облік у довільній формі, а з 16 липня 2021 затверджено нову форму для ведення обліку доходів і витрат підприємців на загальній системі оподаткування. З 26.11.2021 р. облік товарних запасів необхідно вести і окремим підприємцям, які обрали спрощену систему оподаткування, за затвердженою формою ведення обліку товарних запасів. Така невідповідність

викликає необхідність дослідити основні облікові процедури, які повинні використовуватись ними для правильного і своєчасного звітування, розрахунків податків та їх сплати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У праці Ковової І. та Шуляренко С. [1, с. 141–144] досить детально розглянуто питання оподаткування фізичних осіб підприємців на загальній і спрощеній системах. А саме: нормативне регулювання, порівняння цих систем, обмеження у використанні спрощеної системи тощо. Детально розглянуто порядок заповнення книги обліку доходів і витрат, які були актуальні на час написання статті. Чернецька О. В. [2, с. 287–288] розглянула визначення фінансових результатів у підприємців на підставі даних книги обліку

доходів, а також необхідні первинні документи та використання реєстратора розрахункових операцій. У працях Сидоренко Р. В. [3, с. 141–143] та Романченко Ю. О. [4, с. 290–294] основна увага акцентована на нарахуванні і сплаті єдиного соціального внеску як з діяльності підприємця, так

і його найманих працівників. Відміна «звиклих» форм ведення обліку, зміна законодавчих вимог щодо оподаткування результатів діяльності та розширення суб'єктів, які повинні застосовувати реєстратори розрахункових операцій вимагають дослідження цієї тематики.

Таблиця 1

Види діяльності підприємців у 2022 р.

Вид діяльності	Кількість (частка)			
	01.01	01.04	01.07	01.10
«Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство»	19641	20300	21012	21624
	1,4	1,5	1,5	1,5
«Добувна промисловість і розроблення кар'єрів»	90	90	91	88
	0,0	0,0	0,0	0,0
«Переробна промисловість»	58857	59646	59734	60790
	4,3	4,3	4,3	4,3
«Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря»	97	98	102	111
	0,0	0,0	0,0	0,0
«Водопостачання; каналізація, поводження з відходами»	1998	2042	2071	2120
	0,1	0,1	0,1	0,2
«Будівництво»	23000	23657	23737	24312
	1,7	1,7	1,7	1,7
«Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів»	552707	555818	548692	553643
	40,7	40,1	39,6	39,3
«Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність»	64347	65393	67343	71454
	4,7	4,7	4,9	5,1
«Тимчасове розміщування й організація харчування»	53095	53151	52896	53850
	3,9	3,8	3,8	3,8
«Інформація та телекомунікації»	212611	224824	230813	236565
	15,6	16,2	16,7	16,8
«Фінансова та страхова діяльність»	6055	6240	6209	6306
	0,4	0,5	0,4	0,4
«Операції з нерухомим майном»	46373	47472	47209	47479
	3,4	3,4	3,4	3,4
«Професійна, наукова та технічна діяльність»	87645	91695	92945	96450
	6,4	6,6	6,7	6,8
«Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування»	30579	31448	31151	31354
	2,3	2,3	2,2	2,2
«Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування»	91	89	95	101
	0,0	0,0	0,0	0,0
«Освіта»	13519	14088	13753	14556
	1,0	1,0	1,0	1,0
«Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги»	21911	22484	22519	23332
	1,6	1,6	1,6	1,7
«Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок»	12327	12639	12444	12656
	0,9	0,9	0,9	0,9
«Надання інших видів послуг»	86022	87780	85456	85760
	6,3	6,3	6,2	6,1
«Діяльність домашніх господарств та екстериторіальних організацій і органів»	466	453	440	442
	0,0	0,0	0,0	0,0
«Відсутній код за КВЕД 2010»	67571	67087	66747	66437
	5,0	4,8	4,8	4,7
Разом	1359002	1386494	1385474	1409430

Джерело: авторська розробка на основі [5; 6]

Постановка завдання. Метою дослідження є облікові аспекти діяльності фізичних осіб-підприємців та їх оподаткування в умовах змінених законодавчих вимог.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні станом на 01.01.2020 зареєстровано 1885,9 тис. осіб-підприємців, з яких на спрощеній системі оподаткування перебувають 79%. У 2021 р. загальна кількість підприємців зросла до 1931,8 тис. осіб, а у 2022 р. – зменшилась до 1359 тис. осіб. Такий різкий спад кількості фізичних осіб, які займаються господарською діяльністю, може бути пов'язаний з прийняттям законодавства про обов'язковість застосування РРО або ПРРО. Проаналізуємо статистичні дані щодо обраних видів діяльності цими суб'єктами господарювання (табл. 1).

Протягом наступних кварталів у 2022 р. кількість підприємців почала несуттєво зростати – на 50428 осіб (3,7%), але рівня 2021 р. не досягла. Ще однією причиною низької активності є військові дії в країні. Основні секції за КВЕД, які обирають підприємці це: G «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів» (39,3%) та J «Інформація та телекомунікації» (16,8%). Перша галузь пов'язана з низькими капіталовкладеннями і сприйняттям простоти діяльності, яка можлива як на ринку, так і на власних або орендованих площах торговельної мережі. Друга

секція – це інтелектуальна праця, яка пов'язана, в основному, з програмування та наданням супутніх з цим послуг. Реєстрація підприємцем в ній може бути спричинена вільним вибором замовника послуг як в Україні, так і за кордоном.

Підприємці можуть обрати одну з систем оподаткування: загальну зі сплатою ПДФО та військового збору або спрощену (при умові відповідності обмежуючим критеріям для неї). Основні аспекти обліку і звітності в розрізі цих систем наведені в табл. 2.

При веденні обліку підприємці керуються податковим кодексом та наказами, якими затверджені форми обліку та звітності за податками, які вони повинні сплачувати. Книга обліку доходів і витрат від попередньої форми змінилась не суттєво – окремі види витрат (амортизація і сплата податків), які показувались в колонці «інші витрати пов'язані з одержанням доходу», тепер мають окремі колонки у формі. Суттєвою перевагою, є можливість ведення обліку в електронній формі.

Підприємці щодо найманих працівників мають такі ж зобов'язання як і юридичні особи.

Розглянемо види витрат, які враховуються на загальній системі оподаткування, і документи для їх підтвердження (табл. 3).

Підприємці як на спрощеній, так і на загальній системі оподаткування розраховують податки у періоди, які визначені Податковим кодексом,

Таблиця 2

Облік і звітність на різних системах оподаткування діяльності підприємців

Обов'язкові процедури діяльності	Спрощена система оподаткування	Загальна система оподаткування
Ведення обліку	У довільній формі або у типовій формі ведення обліку товарних запасів (у разі реєстрації платником ПДВ або при реалізації ліків, ювелірних виробів чи товарів з гарантією)	У типовій формі затвердженій Міністерством фінансів
Первинні документи	Повинні бути для підтвердження походження товарів і визнання витрат (на загальній системі оподаткування)	
Сплата основного податку (єдиного або ПДФО) за результатами діяльності на обраній системі	- 1 та 2 група щомісячно до 20 числа - 3 група протягом 50 днів після закінчення звітного кварталу	- щоквартально до 20 числа місяця (крім 4-го кварталу) - за 4-й квартал протягом 50 календарних днів після закінчення звітного року
Нарахування ЄСВ	не менше відсоткової ставки збору від мінімальної заробітної плати, але не більше максимальної бази нарахування	відсоткова ставка збору від оподаткованого доходу, але не більше максимальної бази нарахування; у разі відсутності доходу – не сплачується
Сплата ЄСВ	щоквартально до 20 числа місяця	
Подання звітності	Податкова декларація платника єдиного податку – фізичної особи підприємця - 1 та 2 група протягом 60 днів після закінчення звітного року - 3 група протягом 40 днів після закінчення звітного кварталу	Податкова декларація про майновий стан і доходи 40 календарних днів після закінчення звітного року
Застосування РРО або ПРРО	Можуть не застосовувати лише підприємці 1 групи	

Джерело: узагальнено автором на підставі [7; 8]

Види витрат підприємців та документи, які їх підтверджують

Види витрат	Документи
Матеріальні витрати для виготовлення продукції та організації діяльності, собівартість товарів	Накладні, фіскальні чеки, акти закупівлі та документи, які підтверджують їх використання (акти списання, калькуляції, накладні на відвантаження тощо) в господарській діяльності та оплату за них
Витрати на оплату праці найманих працівників та робіт за договорами цивільно-правового характеру	Розрахунково-платіжна відомість, договір ЦПХ та акт до нього; виписка банку, яка підтверджує оплату
Суми податків, зборів, які пов'язані з проведенням господарської діяльності	Сплату податків підтверджує виписка банку
Інші витрати: - відрядження найманих працівників - розрахункове і касове обслуговування - послуги оренди, зв'язку, транспортування, реклами тощо	Документи, пов'язані з нарахуванням: - звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт - банківська виписка і договір з банком - акт виконаних робіт (послуг) Документ, який підтверджує оплату – банківська виписка
Амортизація	Нараховується добровільно, але для цього повинні бути наступні документи: - накладна, акт введення в експлуатацію та заповнений додаток до типової форми ведення обліку доходів і витрат, в якому наводиться розрахунок амортизації основних засобів і нематеріальних активів

Джерело: авторська розробка

з врахуванням дати отримання доходу в грошовому вимірі. Однак часто існують товарні запаси і визнання результату діяльності, лише за залишком грошей на рахунку, вважаємо некоректним. Тому, підприємці повинні вести облік і «для себе» за принципом нарахування з метою визначення чи їх діяльність є рентабельною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ведення господарської діяльності шляхом реєстрації себе підприємцем є одним з найпростіших способів – це можна зробити дистанційно за умови наявності електронного цифрового підпису. Відміна обов'язкової реєстрації книг обліку доходів і витрат та товарних запасів у контролюючих органах та пов'язане з цим ведення в паперовій формі спрощує облікові процедури суб'єктів господарювання. При обранні системи оподаткування необхідно враховувати обмежуючі фактори і розробити бізнес-план, так як на спрощеній системі оподаткування не враховуються витрати діяльності і це може призвести до збиткової діяльності.

На ринку представлені різні програмні продукти для документообігу, ведення обліку та подання звітності як для юридичних осіб, так і для підприємців. Підприємцям доцільно обрати систему, яка забезпечить не лише формування необхідних документів, форм обліку та звітності, а й розрахує реальний фінансовий результат їх діяльності. Це і може бути предметом подальших досліджень, адже кількість грошей на рахунку не засвідчує реальний результат діяльності, який визначається за принципом нарахування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ковова І., Шуляренко С. Особливості обліку та оподаткування у фізичних осіб-підприємців в Україні. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій*. 2018. Вип. 41 (1). С. 139–158.
2. Чернецька О. В. Особливості формування фінансових результатів в обліку фізичних осіб підприємців. *Modern economics*. 2019. № 14. С. 285–289
3. Сидоренко Р. В. Особливості нарахування та сплати єдиного соціального внеску у фізичних осіб-підприємців. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 24 (2). С. 141–143.
4. Романченко Ю. О. Єдиний соціальний внесок з доходів фізичних осіб-підприємців: особливості нарахування та порядок сплати. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 193. С. 290–298.
5. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності розподілом за ознакою статі керівника на 01 січня 2022 року. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2022).
6. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2022)
7. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 25.10.2022).
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України 2464-VI від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення: 25.10.2022)

REFERENCES:

1. Kovova I., Shuliarenko S. (2018) Osoblyvosti obliku ta opodatkovannia u fizychnykh osib-pidpriemtsiv v Ukraini [Features of accounting and taxation of individual enterprises in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho universytetu infrastruktury ta tekhnolohii*, vol. 41 (1), pp. 139–158. (in Ukrainian)
2. Chernetska O. V. (2019) Osoblyvosti formuvannia finansovykh rezultativ v obliku fizychnykh osib pidpriemtsiv [Features of the Formation of Financial Results in the Account of Individuals Entrepreneurs]. *Modern economics*, vol. 14, pp. 285–289. (in Ukrainian)
3. Sydorenko R. V. (2017) Osoblyvosti narakhuvannia ta splaty yedynoho sotsialnoho vnesku u fizychnykh osib-pidpriemtsiv [Features calculation and payment of the single social contribution to individual entrepreneurs]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 24 (2), pp. 141–143. (in Ukrainian)
4. Romanchenko Yu. O. (2018) Yedynyi sotsialnyi vnesok z dokhodiv fizychnykh osib-pidpriemtsiv: osoblyvosti narakhuvannia ta poriadok splaty [The Single social contribution from the income of individuals – entrepreneurs: the features of the calculation and payment procedure]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 193, pp. 290–298. (in Ukrainian)
5. Kilkist zareiestrovanykh fizychnykh osib-pidpriemtsiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti rozpodilom za oznakoiu stati kerivnyka na 01 sichnia 2022 roku. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 25 October 2022). (in Ukrainian)
6. Kilkist zareiestrovanykh fizychnykh osib-pidpriemtsiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 25 October 2022). (in Ukrainian)
7. Podatkovyy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy № 2755-VI vid 02.12.2010 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed: 25 October 2022). (in Ukrainian)
8. Pro zbir ta oblik yedynoho vnesku na zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannia [About the collection and accounting of a single contribution to mandatory state social insurance]. Zakon Ukrainy 2464-VI vid 08.07.2010 r. (in Ukrainian)